

КАТРИН БАРО
ЦЕМ ОД МРТВИХ

Уредник
Корана Боровић

Наслов оријинала
Catherine Barreau
La Confiture de morts

Фотографија на корицама
Sam Burriss, *Unsplash*

Copyright ©2020 Weyrich Éditions, *Plumes du Coq*, Longlier
Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2025.

Копирање, фотокопирање, умножавање и коришћење текста у било ком облику није дозвољено без претходне писане сагласности.

This book was produced with the assistance of Wallonie-Brussels Federation
Avec le soutien de la Fédération Wallonie-Bruxelles

Објављено уз помоћ Федерација Валонија-Брисел

КАТРИН БАРО

Џем од мртвих

Превела са француској
Љиљана Матић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

I

1.

Нешто мора да се промени. Они ме надгледају због онога шта сам учинила, а одсуство Тате ме умртвљује. Желела бих један сан. Присећам се својих успомена, наших обичних седмица, када је живот са Татом био једноставан, када смо били довољни једно другом. Чак жалим и за чекањима, тремама и оним јутром када је он упорно захтевао. Никада није упорно захтевао. Како објаснити да су моји поступци логични, а да им не говорим о оном јутру и о обећањима?

Било ми је петнаест година, почела сам са доручком и са Фокнером на столу. Као и сваког понедељка, он ће се вратити.

Његови кораци на шљунку, шкрипа прага, браве, шарки. Ушао је „Имам џем од мртвих“, рекао је слажући тегле у орман. Распоређивао је тегле стављајући старије напред. Усула сам житарице у своју чинију. Видела сам оно што је он веровао да је сакрио од мене, али то није било важно. Коса му је била мало предугачка, један плави и проседи прамен скривао му је једно око. Носио је свој стари црни

кишни мантил кицоша. Нисмо једно другом говорили добар дан нити довиђења, нису нам биле потребне те учтивости. Када би он одлазио, ми нисмо били раздвојени, већ пре отргнути, рашчеречени. Било би глупо да се поздрављамо при његовом повратку. Смешно.

Он је био отишао, а ја сам остала са својом празнином, школском обавезом и књигама. Вратио се. Мора да је напустио Мортпир око шест часова, ја тамо нисам одлазила откако сам била прочитала ону свињарију од бележнице.

Рекла сам му: завршила сам *Кад лежах на самрџи*, позајмила сам *Светилишће*. Насмешио се. Додала сам да је то стварно јако добро, он се приближио, ставио своју шаку на моју руку, а ја сам осетила његов умор и његову храброст. Гледали смо кроз прозор у тишини. Наша кућа налази се на висини и гледа на долину Мезе, њено ушће са Самбром и старе градске четврти са сиво-љубичастим крововима под небом преко хридица Бе. Велика река тече према Северном мору пролазећи кроз град. Јесен без кише пружала нам је неубичајене светлости и тај јутарњи освет збиља је био леп. Ружичаст и плав.

Остао је да стоји иза мене, његов умор и његова храброст били су израженији, ја сам седела како нико то није могао да чини, са шаком свога оца на рамену. Ослањала сам се на њега када се он ослањао на мене. Један обред. Наш уобичајени живот. „Фокнер је пијанац, расистички женомрзац и генијалан“, рекао је Тата. Да, ја сам то знала. Увек смо гледали према истоку и долини. Воз за Луксембург прелазио је мост на Мези, ишао је према југу, Кондрозу, Арденима, шуми.

Тата је пустио моју руку, начинио је корак у страну, прочистио је грло, савио је рамена према напред, чинио је

то када нешто не би ишло само по себи, повио се и ја сам задржала дах; рекао је: „Четири је месеца како си овде. Требало би да се вратиш у Мортпир. У реду?“

Нисам се мицала, он је поновио своје питање, ја сам главом начинила покрет потврдног да, спустила сам кашик у своју чинију кукурузних пахуљица и тада, упитао је да ли то обећавам, да ли ћу се тамо вратити. Остао је нагнут нада мношћу својим плашљивим погледом који ме је позивао, осећала сам то, подигла сам главу, била сам ухваћена у златну и сребрну мрежу, он се није мицао, познат и свечан. Заклетве, то није био његов начин поступања, није нам то било потребно. Он је упорно тражио, нисам то волела, нешто се дубоко у мени опирало, а ипак сам била заробљена. Али, не потпуно, не више откако сам била прочитала бележницу. Стављала нас је све у исту врећу, Клер, Луси, њега и мене. Мортпир. Нисам желела да их поново видим. Мој отац је тамо одлазио сâм ове године. Говорио је: само смо ми остали. Мрзела сам то ми, хтео је да једем њихов џем од мртвих и управо је затражио од мене да се тамо вратим, једном обичном речи грубо ми је ставио до знања своју припадност засеоку. Говорио је да морамо да се сећамо ко смо, да ћу касније схватити. Нисам за то марила. Откако сам била открила ту проклету бележницу, нисам више тамо одлазила. То је још увек била његова кућа, али то више није била моја кућа. Моја тврдоглавост ме је штитила, до сада је то поштовао. Не долази у обзир. Не долази у обзир. Он је упорно тражио, никада није упорно тражио, ја сам обећала. Није питао када ћу отићи и нешто се отопило у моме грлу девојчице од петнаест година.

Усправио се. „Ниси се досађивала.“ Није то било питање, ја се не досађујем, он је то знао; у његовом одсуству,

била сам као да ми је неко одсекао део тела, испражњена, осакаћена, а књиге су ме лечиле. Али, досада? Каква смешна помисао. Читала сам речи, реченице, странице, поглавља, то је био мој начин живота откако сам била одбила да постанем нормална девојка, једини начин да осетим нешто право у курванском животу са овим јебеним телом. Сирота девојчица, вукла сам срамоту богаља, једну друштвену хромост. Дакле, књиге су ми биле спасле живот, оне су ме штитиле, окружавале су ме и осећала сам се јако добро.

Снашла сам се, нема проблема, Тата, никаквог проблема. Скинуо је свој кишни мантил и ставио га на вешалицу, усую је себи кафу; ја сам прогутала своје житарице; он ме је гледао, налазила сам да је стар и леп, другачији од других очева. Најпривлачнији удовац у граду.

Понекад, када бих подигла телефонску слушалицу, нека жена је питала „Рено?“, били су то гласови пуни наде, забављало ме је да одговорим да није: ја сам кћер адвоката Реноа Бајара, он није овде, али могу да дам број његове канцеларије или да примим поруку. Оне нису остављале поруку, а ја о томе нисам говорила Тати. Јако сам волела Монику, његову сарадницу из канцеларије, једну високу, мишићаву жену која је брзо раздвајала ваздух пред собом. Верујем да су били само колеге, никада нисам питала.

Моника је нејасно сећање. Она је била овде када сам ја дошла. Штитила ме је. Од чега?

Тата се нагнуо и његова рамена оцртала су се испод тканине кошуље, то му је давало изглед трагача за фосилима или каквог покајника. Нагињао би се кад нека мисао

није налазила праве речи, то је било ретко, а ја сам могла да чекам.

Поново сам узела кашику житарица, а он је рекао, веома брзо: „Разговарао сам са Клер. Када ти буде шеснаест година, моћи ћеш да имаш сексуалне односе, узећете пилулу.“ Престала сам да дишем и да жваћем. Био је исувише близу, пожелела сам да га додирнем, да затражим од њега да избрише ту глупу реченицу. Била сам у опасности јер ме је нешто пресекао у грлу. Није било могуће гутати. Зауостављено ми је дисање. Ако удахнем или ако покушам да прогутам, кукурузне пахуљице, шећер и млеко сјуриће се у моје бронхије, угушиће ме; предосећала сам отужан мирис своје агоније, своју смешну смрт у мешавини слине, суза, млека и слатких љуспица кукуруза. Пресечен дах. Издржати. Пљувачка ми је избијала испод језика и, док сам се борила против свога рефлекса гутања, мој отац је чекао, нисам разумела шта је хтео од мене, да ли је требало да нешто одговорим? Да ли је поставио какво питање? Моја сексуалност? Недостајало ми је ваздуха, али више сам волела млечно гушење од предаје, како је Тата могао да ми то приреди? Непомичност је неутралисала млечну течност која је претила да ме угуши. Задржавала сам убилачке житарице у устима и нисам могла да дишем. Налазила сам се на ивици престанка дисања, спремала сам се да испљунем или да умрем, а Тата ме је спасао: „Шта ћеш још читати ове седмице?“ Грло ми се развезало, моје ждрело обавило је свој посао, прогутала сам.

Каша мојих кукурузних пахуљица прешла је у мој желуцац и нашла је своје место у моме стомаку. Ваздух је прошао до мојих плућа. Рекла сам: Фанери О’Конор, *Мугра крв*. Насмешио се, питао ме је да ли улазим у период аме-

ричке меланхолије. Ја сам отпочињала амерички период у широком смислу речи: узела сам Фуентеса у библиотеци. Све је било добро, Мортпир и моја сексуалност били су заборављени, враћали смо се суштинском.

Пошла сам у школу, праг је зашкрипао под мојим кораком, сишла сам низ улицу. Ударала сам ногама увело лишће накупљено у олуку, било је суво као љуске црног лука, шуштало је. Није било спортске торбе, била сам ослобођена за стално часа гимнастике, Алелуја! Десет минута хода: прећи мост Бискупије изнад Самбре, сићи на пристаниште до ушћа са Мезом, проћи полако улицицама, стићи до колеџа Добре Помоћи. Прилагодити се. Проживљавала сам једно привремено преклапање, нисам то знала. Покушавала сам да спасем наш живот. Шест година касније, имам поглед уназад. Дивљење и сажаљење за девојчицу од петнаест година која се чврсто држала за свога оца и одбијала да одрасте, која је хтела да открије тај обичан дан упркос обећању да ће се вратити у Мортпир и помисли на пилулу.

Сећати се.

Наша кућа делује оронуло, она приања, климава, уз један ћорсокак који се пење уз косину катедрале на страни Самбре. Наш терен је закрчен, пење се уз стену. Сломљени остаци утврђења гомилају се у дну врта: сломљени црепови од шкриљца, камење, шљунак. Пут је стрм, а кућа има један спрат више на десној страни: кров на једну воду који омогућава да приземље буде водоравно. Нема места за кола: Тата их паркира сто метара ниже, на малом паркингу за шетаче. Обожавам тај стари зелени Волво.

То је наш мали луксуз, удобност од коже и челика. Била сам предложила да претворимо узвисину крова на једну воду у гаражу, он је потврдио да је то могуће, а ми то никада нисмо учинили, успињали смо се тих стотину метара као сељаци, као немоторизовани пролетери.

Једна шљунковита стаза обрасла маслачком, детелином, маховином и лишајем води до улаза. Исписала сам калиграфски наша имена уљаном бојом на сандучету за писма: *Рено и Вера Бајар*. Из тога сам извукла дечју радост. Плави камен прага помера се због својих сломљених делова и шкрипи због старости малтера који би требало да га подржава. Нема звонцета, нема звекира, врата се отварају на кухињу-трпезарију са њеним погледом на долину Мезе. Са уличне стране, мали салон. На спрату, две мајушне спаваће собе и купатило чије славине производе смешне звуке. Нема централног грејања, палимо електричне радијаторе по великој хладноћи, и, зими, једна направа у којој се све могло спаљивати греје салон и смлачује кућу. У уздигнутом простору крова на једну воду, један креденац за хлађење и алат за башту, јер имамо нешто вишегодишњег поврћа. Мора да код нас влада проклето велики неред, због полиције. Надам се да нису оштетили наше књиге. Потребне су ми успомене да не бих поклекла откако су ме затворили овде.

Кућа није удобна. Није нас било брига: ко би заменио тај поглед за удобност? Са Татом, често смо гледали према северо-истоку: набујала од вода Самбре која је протицала ниже наше улице, долина Мезе вијугала је пред нашим очима а, ноћу, када би се град осветљавао, осећала сам се бесмртном. Били смо довољни једно другом упркос пукотинама и нашим ћутањима пуним обазривости.

Често сам сањала о једној непостојећој градској четврти ниже од наше куће: испреплитане уличице пуне дечурлије, смрдљивих кафеа и оронулих трговина. Једна стара перионица. Средњовековни амбијент. Узнемиравао ме је тај сан који се понављао. Тата ми је објаснио да су куће око трга Сен-Илер, у Гроњону, рушили када смо ми дошли у Намур, када ми је било четири године. Због модернизације, општина је била осудила читаву градску четврт, терајући према предграђима Сарацене, њене становнике. Када сам била у забавишту, рекао ми је, водио ме је понекад тамо и ја сам се играла са неколико дечака који су тамо остали, до потпуног рушења. Нисам се тога сећала, а међутим, још увек сам о томе сањала.

Луси, моја сестра од стрица, видела је у томе знак. Луси свуда види знаке.

Наша улица била је поштеђена од пустошења напретка. На путу за Бордио који се пење узвисином утврђења, три куће су преживеле, међу којима и наша која је последња. Тата ју је купио у доба када су сви желели нову вилу у стамбеном насељу. У предграђу. Са гаражом. И двоје кола. Тата је желео да живимо у граду, али у близини дрвећа. Рушење Гроњона створило је пошаст, стрми успон утврђења није привлачио подстрекаче на куповину некретнина, цена кућа у нашој улици била је ниска. Тата је говорио да треба имати поверења у рушевине да би се тамо настанило. Мој мозак је у рушевинама, расцепкан. Сећати се. Моја кућа.

Падина је шумовита, има великих стабала која лети праве хлад: један орах, једна липа, брезе и тополе, један

граб, букве. Суво лишће запоседа све и, у јесен, треба отпушавати венце на крову куће. Тата је имао вртоглавицу, ја сам се пењала горе. Он би постављао мердевине уз прочеље. Чврсто их је држао на нашем нестабилном тлу; његова тежина ме је држала, завлачила сам прсте у олуке, урањала сам шаку у суво лишће, бацала сам га иза себе, оно му је падало на главу, смејао се, а ја сам се јако радовала. Током неких јесени без кише, лишће је било суво као свилени папир, шуштало је у мојим рукама, мирисало је на сламу, расипало се по ваздуху и падало око главе мога оца, окружавало га златастим ореолом. Чешће, октобар и новембар прекривали су растиње влагом, лишће је правило згуснуте скупине које су ми остављале трагове алги на кожи и испуштале су мирис хумуса; падало је као тешке гомиле, мучне и плодне, које је Тата избегавао са срећним смехом краја свега што је носило свој сопствени одјек, свој сопствени крај.

Наше зачинске биљке не захтевају одржавање: један рузмарин и мајчина душица, жалфија. Неколико квадратних метара баште очишћене у пролеће дају нам повртњак сталног поврћа. Празилук, селен, лук рокамбол и јарчија трава. Већину времена, доносили смо поврће из Мортпира у Намур. Изузев те хранитељске зоне, наш терен подсећа на подраст где распадање врши свој посао, и то је јако добро тако.

Тата је говорио да је труљење данак плодности.

СТИЖЕМО до центра града пешице за десет минута. Наши суседи били су уздржани. Стара Мадлена, удовица без деце, провела је цео живот у одржавању кућу у коју нико не долази, изузев њене нећакe Мари-Жане. Њене

седмице биле су уређене као какав молитвеник: задаци, дневни програми, кретања. Била сам знала њена два немачка овчара који су се звали Рекс.

Ниже, Ванхамови који су били обновили кућу на почетку пута, говорили су да је Мадлена имала других Рексова, да никада није могла да их обучи и да су сви завршили парализовани и успавани. Ванхамови су чистили своју алеју отровом против корова. Алеју, не некакав пут! Били су сазидали гаражу за свој ауто, засадили живу ограду од тујâ које су резивали четири пута годишње. Волели су мир и понављали су нам колико су задовољни што имају Мадлену за сусетку, сматрају да смо ми јако тихи. Али, да ли смо задовољни баштом? Могли би да нас посаветују да мало очистимо: сва та детелина, сав тај маслачак, то се шири. Они одржавају свој травњак. Травњак! Не траву.

Од пре месец дана, уљуљукујем се успоменама о обичном животу са Татом. Наша кућа, наш живот. Све се меша. Треба се вратити у Мортпир, одржати заклетву коју сам дала са својих петнаест година. На дан обећања, Мадлена је још увек била жива, ми смо гледали долину, Мезу која вијуга у зору, обећала сам, избегла сам помињање своје сексуалности, преживела сам једно гушење житарицама у млеку и отишла сам у школу. Тамо сам се осећала ненормалном, рашчереченом, без живота, празном и неприлагођеном.

2.

Колеџ Добре Помоћи пружа елитистичко образовање и говнасто окружење на које изгледа да су се ученице прилагодиле. Тата ме је тамо био уписао како бих била добро припремљена за високо образовање. Била сам годину дана испред, имала сјајне резултате и одвратан карактер. Општи предмети били су подношљиви, док су ме спорт и активности у слободно време уништавали. Што је чешће било могуће, скривала бих се у библиотеку или у оставу. Када сам морала да се вратим у стварност, имала сам утисак да сам прижељкивала ту отмицу исто онолико колико сам је се и прибојавала: да нестанем са лица земље, да се придружим свету напуштајући површину. Када је бивао тамо, са својим погледом пуним тајанствености, Тата би ми омогућавао да подносим живот, његово присуство ме је одушевљавало. Иначе, биле су ту књиге.

Надала сам се да ће ми та претпоследња године средње школе која се звала Поезија више одговарати. Веровала сам да ћу се тамо осећати боље. У сваком случају, мање лоше. Први часови су ме растужили. Требало је да анализирамо песме, да рашчлањујемо, да бројимо. Да от-

кривамо правила. Да сводимо стихове на предмете, да их коментаришемо.

Гордо сам однела Тати свој први неуспех: задатак о нашој омиљеној песми. Требало ју је одабрати из збирке песама купљене у хришћанској религиозној књижари *Набавка*, анализирати је, објаснити пишчеве намере. Мој задатак састојао се од само две реченице: *Не моју да одаберем њесму у антиологији: како више волећи Сезера од Шара или Бодлера од Ронсара? Ваша изричита њрејоруска носи своје сојсјивено урушавање*. Због тога сам добила оцену 1/20. Талас звукова и одјеци тих звукова. Апокалипса која ме је носила у свој свет. Све је поново постајало једноставно.

Ставио је шаку на моје раме још увек се смејући, склонио је свој плави и седи прамен који му је падао преко чела, посаветовао ме је да се претварам, да се привидно покорим, диплома је била неопходна за нашу слободу, за Мортпир, да се нађе неко место; али, без презира, без насиља, без сажаљевања, без мржње. Свако од нас је оно што јесте.

Нисам сигурна да је изговорио све те речи, можда ништа није ни рекао после свог смеха, али то је била порука. Примила сам је, Тата. Топлота његовог длана који је подрхтавао од радости на мојој лопатици, зрачила је. Потписао је задатак, написао „Видео“ пре свога парафа, све то десном руком, са левом још увек високо на мојим леђима, а имала сам утисак да сам ја та која је држала пенкало.

Погледао ме је нагињући главу, а очи су му пуцкетале као јелова ватра.

Хтела сам да наставим да се склањам у песме, да у њих забијам главу, да се њима прљам, да их прождирем, да их

поново ишчитавам, да се губим у њима, да их понављам, да се прскам њиховим течностима, да се у њима скривам. Да нестанем како бих јаче постојала. Не да их сецкам.

Он је то разумео.

И његов најнежнији смех.

Али, морала сам да се прилагодим, рекао ми је, на површини, можда да се прерушавам. Одговорила сам му: ја то већ радим, Тата, све време, знаш, али овде нисам хтела, некада не могу.

У погледу му се видео жар, рекао је да сам слободна, прогутао је пљувачку. Склонио је шаку са мога рамена. Туга је одмах уследила: бићу сама и морам да се прилагодим.

Шта је то прилагодити се, Тата? А да се не изда оно што јесмо. Ни овде не успевам. Све је пластика и нерђајући челик, чисто, дезинфиковано, ја сам напола затворена, а они хоће да им објасним, не виде да је оно што сам учинила било логично.

3.

Друге девојке говориле су о филмовима који су се приказивали у биоскопу, на телевизијским програмима, упоређивале су своју нову одећу, марке. Причале су о вечерњим изласцима и о роштиљањима везујући у коњски реп своју лепу, блиставу косу. Кружила су лична имена, било је људи са којима се требало дружити како би се привукла пажња групе: Шта? Ко је био плесао спори плес са Денисом? Лук није био позвао Изабелу? Оне су излазиле са младићима, одлазиле су у ноћне клубове, а ја сам се враћала у своју љуштуру.

Тата и ја нисмо имали телевизију, имали смо општинску библиотеку до које смо могли да одемо пешке, некада да бисмо одлазили у биоскоп, али никада да бисмо тамо гледали исте филмове као моје другарице из разреда. Претходне године, покушала сам да се укључим у разговор, препоручујући им да погледају *Венчање Марије Браун*, због чега ми је пребацила једна девојка, једина која је била слушала, или, можда, чак и чула мој савет. То је макаршта, рече ми она наредне седмице, не разуме се прича и не зна се ко је ко, све време се чује бука, чак се није чуло ни